

Slovenske babice v obdobju druge svetovne vojne

BOR ZAVRL, MAG. ZDR. NEGE

Članek govori o delu slovenskih babic v času druge svetovne vojne na območju Slovenije pod nemškim in italijanskim okupatorjem. Podatki so povzeti po Babiškem vestniku, kjer so babice po osvoboditvi poročale o svojih medvojnih doživetjih.

Pred drugo svetovno vojno so bile slovenske formalno izobražene babice združene v stanovski organizaciji Društvo diplomiranih babic s sedežem v Ljubljani. Okupacija in razkosanje aprila 1941 sta pomenila, da se je delokrog društva močno skrčil. Deloval je samo na območju italijanske okupacijske oblasti v t. i. Ljubljanski pokrajini. Babice na tem območju so torej delovale pod okriljem društva, ki med vojno ni prenehalo z delovanjem. Italijanski okupator je sicer hotel slovenske babice priključiti italijanskim, a tega ni izvedel in jim je v okviru društva pustil nekakšno avtonomijo. Babice na Štajerskem in Gorenjskem pa so bile priključene nemškim kolegicam. Slovensko babiško društvo je tako delovalo med celotno vojno z uradnim imenom Društvo diplomiranih babic s sedežem na Mestnem trgu 2/III. Trudilo se je olajšati in zavzemati za položaj slovenskih babic v Ljubljanski pokrajini. Natančnega števila članic ali vseh babic v tistem obdobju ni mogoče določiti, približno 140 jih je bilo. Okoli devetdeset je bilo občinskih babic, druge so bile zasebnice in zaposlene v zavodih. Edini vir financiranja društva je bila članarina, vendar plačila niso bila redna. Občnega zbora društvo v štirih letih ni organiziralo, saj so bili pogoji za potovanje slabi in nevarni.

Drugače pa je bilo s stanovskim glasilom Babiškim vestnikom. Že kar nekaj časa pred vojno je imelo glasilo finančne težave. Zaradi draginje je bilo vedno manj naročnic in vse več nerednih plačnic, stroški izdajanja oziroma tiskanja pa so se dražili. Zadnja številka Babiškega vestnika je izšla oktobra 1941, in sicer trojna številka oktober, november in december. Med vojno glasilo ni izhajalo. Prva povojna redna številka je izšla januarja 1946.

Kako se je med vojno godilo babicam, so nekatere zapisale same v povojnih številkah Babiškega vestnika. Zgodb je bilo veliko. Čeprav je ta poklic, ki prinaša življenje, lep, ga je bilo v temačnih časih vojne, ko je cena življenja relativna, težko opravljati. Okupator s svojimi grožnjami, omejitvami in vojaškim delovanjem ter partizanski upor sta prepredovala normalno delo babic, ki je bilo predvsem terensko.

Babiška služba v Italiji je bila dobro urejena in babice so bile dobro plačane, zato je društvo pri

italijanskih oblasteh lahko doseglo nekaj ugodnosti oz. zvišanje honorarja za babice. Najprej na 200 lir nato na 400 lir mesečno. Če občinam tega zneska ni uspelo poravnati, je razliko četrletno poravnala pokrajinska uprava.

Življenje babic med vojno se ni bistveno razlikovalo od življenja od večine prebivalstva. Opravljanje poklicnih dolžnosti je oteževala vojna. Med ofenzivami je italijanski okupator divjal po slovenskih krajih in ustrahoval prebivalstvo. Brez njihovega dovoljenja ni bilo dovoljeno zapuščati krajev, tako da si ljudje včasih babice niti niso upali poklicati oz. so se za to odločili, ko je bila nevarnost za porodnico že zelo blizu ali pa je bil porod zapleten ali že končan. Intervencije babic so bile včasih tudi prepozne za novorojenčka, mater ali oba. Pogosto so morale ukrepati pri oblasteh same zaradi strahu ali odsotnosti domačih ter prositi za dovoljenje za službeno pot, za pomoč pri prevozu v bolnišnico, za pomoč zdravnika, za dovolilnico za porodnico in podobno. S trajanjem vojne je bil tudi splošni položaj na okupiranem območju slabši, primanjkovalo je vsega, najbolj hrane in potrebščin za novorojenčka. Marsikatera babica je porode opravljala lačna in od svojih lastnih zalog porodnicam prinesla živila ali obrok hrane. S pomanjkanjem blaga so za oskrbo novorojenčka porabili vse mogoče reciklirano blago.

V Ljubljanski pokrajini je počasi začelo nastajati tudi svobodno ozemlje. Tam je bila prisotna partizanska vojska, ki je prav tako omejevala predvsem nočno gibanje ljudi. Prisotno je bilo tudi pomanjkanje. Spet so bile poti babic nevarne in polne strahu. Svojo težo je opravljanju babiškega poklica dala tudi odsotnost strokovne literature ter strokovnega osebja, ki bi lahko priskočilo na pomoč. Mlada komaj izšolana babica na začetku svoje poklicne poti je zapisala, da se je v prazni hiši prvič srečala s prečno lego, nikogar ni bilo, na katerega bi se lahko obrnila. »Zbrala sem vso svojo voljo in v šoli naučene izkušnje ter se lotila težkega dela,« je zapisala. Babice so prejemale denarno nagrado od okupatorske oblasti, na osvobojenem ozemlju ne. Marsikatera storitev ni zaračunavala, saj so si bili najpogosteje enaki; ne porodnica ne babica nista imeli nič oziroma malo.

Partizanski vojski so nekatere pomagale tudi pri oskrbi ranjenih. Pogosto so bile edine zdravstveno podkovane osebe v okolici in so priskočile na pomoč. Čeprav to ni bil njihov poklic, pomoči niso odrekle. »In tudi pri tem delu mi je bil dober uspeh edini plačnik,« je zapisala ena od njih. Nekaj jih je bilo tudi aktivno vključenih v partizansko vojsko.

Na nemškem okupacijskem ozemlju je bilo za babištvo poskrbljeno drugače. V juliju 1941 so babice prešle pod nemško babiško zvezo »Reichhebamenschaft«. Priporočen jim je bil nemški babiški list, ki je bil strokoven, vendar pa ga vse

babice niso razumele. Babiško mazaštvo je nemški okupator praktično odpravil, in sicer s tem, da je bilo treba vsakega novorojenčka prijaviti na matični urad s kontrolnim listom, ki so ga dobile le diplomirane babice. Brez njega prijava ni bila mogoča. Bolj urejeno je bilo tudi plačilo babic. Prebivalstvo, tudi najrevnejše, je bilo zavarovano pri bolniški blagajni, ki je vse stroške tudi plačevala. Za vsak porod je babica prejela 32 mark in 2,40 marke za porabljeni material. Če je bila razlika med njenim domom in domom porodnice več kot dva kilometra, je imela pravico do kilometrine. Za porod in desetdnevno oskrbo porodnice je dobila nekje od 46 do 50 mark. »Za denar ni bilo stiske, samo dobilo se ni zanj nič,« je zapisala babica. Za zasebne babice ni bilo nobene tarife. Tudi nosečnicam, mladim materam in dojenčkom je okupator namenjal več pozornosti, imeli so prednost pri živilskih in oblačilnih nakaznicah in dodatkih. Babice so bile zavarovane pri bolniški blagajni v primeru bolezni, nezgode in za starost. Ena izmed babic navaja, da je za svoje delo na 20 porodov dobila eno obleko, en predpasnik in čepico ter dva para čevljev letno. Letno pa da je imela tudi 100 porodov. Tudi na tem območju so se dogajale selitve, ki so doletele tudi zdravstveno osebje. Primanjkovalo je zdravnikov, na katere so se babice lahko obrnile. Nemški zdravniki si zaradi strahu pred partizani niso upali na teren, babice pa so bile ponovno prepuščene same sebi. Da jih je bilo upravičeno strah, priča dejstvo, da so navajale, da je včasih na službenih poteh za njimi zažvižgal izstrelak. Samostojno so reševale številne zapletene primere porodov, kjer bi bil zdravnik še kako potreben. Po vojni se je ena izmed njih spominjala, da tako veliko zapletenih porodov sama v običajnih pogojih ne bi nikoli vodila.

Babica Marija Lombar se spominja: »Najhujša so bila vojna leta. Veljala je policijska ura, mene pa so kljub temu poklicali na pomoč. Ves čas sem premišljevala, kdaj bo počilo. Bilo me je strah, a sem vseeno šla. Na rokavu sem nosila napis *Hebame*, toda kdo ga bo ponoči in v temi videl. Spremljati se me nihče ni upal, zato sem ves čas pokašljevala, kar me je velikokrat tudi rešilo. Včasih pa sem kar prenočila pri porodnici doma« (Rajgelj, 2021).

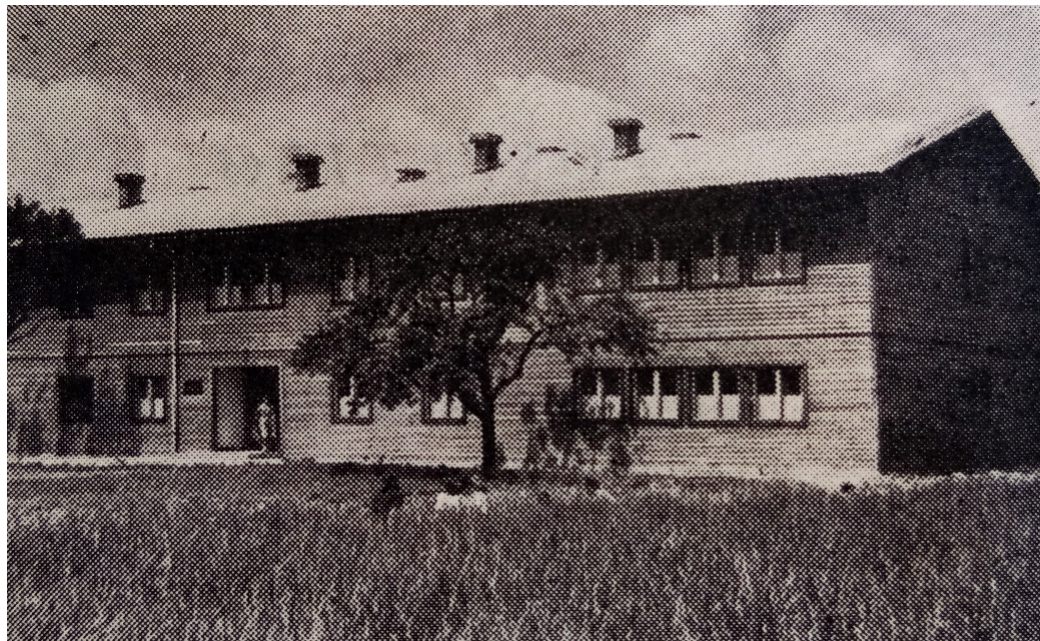
Nad nemškim okupatorskim divjanjem babice niso bile izvzete. Bile so internirane, zaprte, ovajane in preseljevane. Med vojno so izgubile svoje, dom in nekatere med njimi tudi tisto najpomembnejše za opravljanje svojega poklica – kovček z vsemi pripomočki. Po vojni so v Babiškem vestniku iskale rabljene kovčke, da bi ponovno lahko opravljale svoj poklic. Nekaj babic, naklonjenih okupatorju, je maja 1945 zapustilo Slovenijo, zavedne, ki so ostale, so se začele počasi zbirati in nadaljevati svoje poslanstvo.

Značka Babiške šole v Ljubljani. Podeljevali so jo v 50. in zgodnjih 60. letih prejšnjega stoletja. (Fotografija in last: Bor Zavrl)

Po vojni, ko so se razmere umirile in se je znova vzpostavilo mirno stanje, so slovenske babice začele z obnovo društvenega življenja in obnovo stanovske organizacije, začele so z delom za izboljšanje svojega položaja in zopet je začel redno izhajati Babiški vestnik.

Svoboda je tudi za babice prinesla nove čase. Do osvoboditve je bilo šolanje babic osredotočeno na pomoč pri porodu. Nosečnost in poporodno obdobje jih nista toliko zanimala. Po vojni pa se je začel bolj poudarjati preventivni aspekt porodništva, delo na preventivi v nosečnosti, ob porodu in po porodu (Lavrič, 1953). Trend je bil, da babica postane tudi preventivna delavka zaščite matere

Stavba Babiške šole v Ljubljani ob izgraditvi v začetku 50. let. (Vir: Lavrič, 1953)

in otroka (Gradišek-Toni, 1992). Novosti v medicini in nove razmere so za babice pomenile velike spremembe, porodi so se iz domov počasi preseljevali v porodnišnice, terensko delo se je obrnilo v korist poporodnim obiskom. V državi pa se je odpiralo vedno več porodnišnic in materinskih domov, kjer so se zaposlovale.

To je prineslo spremembe v šolanje za babiški poklic. Do leta 1948 so šolanje babic časovno večkrat spremenili. Šolski prostori v porodnišnici so postali pretesni in odločili so se, da za šolo zgradijo začasni leseni provizorij, 1949 so začeli gradnjo, v kateri so z ogromnim številom prostovoljnih delovnih ur sodelovale učenke babiške šole in lesena stavba je bila dograjena 1950. Tako dobro zgrajena, da še danes stoji za staro porodnišnico oz. Ginekološko kliniko.

Z lastno šolo in novim pogledom na babico in babištvo so se za babice začeli drugačni časi.

Literatura

Babiški vestnik, letniki: 1941, 1946, 1947.

Toni Gradišek, A. (1992). Babiška šola v Ljubljani. V: Šuštar B, eds. Šola za sestre: zdravstveno šolstvo na Slovenskem 1753-1992: razstavni katalog. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 21-30.

Lavrič, V. (1953). 200 let ljubljanske babiške šole (1753-1953). Babiška šola v Ljubljani, 61-70.

Rajgelj, R. (2021). Babice v Kranju in okoliških vaseh pred letom 1950. Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege-Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 70-71.

INOVATIVNO

PRIPRAVILA IN POVZELA TADEJA DRENOVEC

Služba za zdravstveno nego si mora prizadevati za evidentiranje opravljenih storitev zdravstvene nege na mestu nastanka, saj se s takim načinom dela izognemo izgubljenim, pozabljenim in podvojenim informacijam ter dodatni dokumentaciji. Prav tako nam t. i. »NurseTab« omogoča učinkovito organizacijo dokumentacije, načrtovanje zdravstvene nege in prikaz statističnih podatkov, kot so zahtevnost zdravstvene nege, obremenitev zaposlenih, porabo materiala itd. »NurseTab« že uporabljajo tako bolnišnice kot domovi za starejše občane.

NurseTab dostopno na <https://www.sipconnect.at/sipconnect-branchen-loesungen/sipconnect-gesundheitswesen/>